

GAZİANTEP UNIVERSITY JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES

Journal homepage: <http://dergipark.org.tr/tr/pub/jss>

Araştırma Makalesi • Research Article

DOI: 10.21547/jss.1606135

Mehmet Emin Yurdakul'un Şiirlerinde Adalet Duygusu

Sense of Justice in Mehmet Emin Yurdakul's Poems

Ahmet İhsan KAYA^{a*}

^a Prof. Dr., Gaziantep Üniversitesi, Gaziantep Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Gaziantep / TÜRKİYE
ORCID: 0000-0001-5031-8226

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geçmişi:

Başvuru tarihi: 23 Aralık 2024

Kabul tarihi: 11 Temmuz 2025

Anahtar Kelimeler:

Şiir,

Mehmet Emin Yurdakul,

Adalet.

ÖZ

Mehmet Emin Yurdakul, Osmanlı Devleti'nin son devrine şahit olmuş, Anadolu'yu ve Anadolu insanını yakından tanıma fırsatı yakalamış bir şairdir. Ona göre şiir güzellikleri dillendirmekle beraber, yaşamın gerçeklerini de anlatmalıdır. Zira onun daha çok elemelerin, acıların ve çaresizliklerin yer aldığı şiirleri kaleme aldığı görülür. Yaşamı boyunca milli bir duruş sergileyen Yurdakul, sanatı bir araç olarak görmüş, eserlerinde de halkın günlük yaşamına fazlaca yer vermiştir. Sanatını toplumuna feda eden her şair gibi o da şiir evrenini cemiyetin aksayan yönleri ve problemleriyle şekillendirmiştir. Şair, özlediği erdemli bir dünyanın özelliklerini sanat ve edebiyat aracılığıyla insanlara aktarmayı amaçlar. Bu nedenle yaşamın gerçeklerine dair iyi veya kötü diye atfedilen konulara değinmeden edememiş ve şiirlerinde toplumsal sorunları dramatik sahnelerle dile getirmiştir. Yurdakul bu sahnelerde yer alan sorunların sebebini cemiyet yaşamında hayat bulamayan adalet anlayışına bağlar. Yurdakul'un şiirlerinin bu yönüyle değerlendirmeye muhtaç olduğu söylenebilir. Bu çalışmada Mehmet Emin Yurdakul'un şiirlerinde adalet konusunun nasıl ele alındığı üzerinde durulmuştur. Şair, eserlerin genelinde bu konuya yer verilmiş olsa da söz konusu bu çalışmada, Bırak Beni Haykırırım, Dua, Anadolu, Zavallılar, Kaynana ile Damat, Ana ile Kızı, Halk adlı şiirleri incelemeye tabi tutulmuştur. Nitel araştırmanın temel alındığı çalışmada, veri değerlendirmelerinden doküman analizi bağlamında içerik ve tematik analiz yöntemlerine başvurulmuştur.

ARTICLE INFO

Article History:

Received: December 23, 2024

Accepted: July 11, 2025

Keywords:

Poem,

Mehmet Emin Yurdakul,

Justice.

ABSTRACT

Mehmet Emin Yurdakul is a poet who witnessed the last period of the Ottoman Empire and had the opportunity to get to know Anatolia and its people closely. According to him, while poetry expresses the beauties, it should also tell the realities of life. Because it is seen that he mostly wrote poems about sorrows, pain and despair. Yurdakul, who displayed a national stance throughout his life, saw art as a tool and included the daily life of the people in his works. Like every poet who sacrifices his art for his society, he shaped his poetic universe with the shortcomings and problems of society. The poet aims to convey the characteristics of a virtuous world he longs for to people through art and literature. For this reason, he could not help but touch upon the issues attributed to the realities of life as good or bad, and expressed social problems with dramatic scenes in his poems. Yurdakul attributes the reason for the problems in these scenes to the understanding of justice that cannot be found in social life. It can be said that Yurdakul's poems need to be evaluated from this aspect. This study focuses on how the issue of justice is handled in Mehmet Emin Yurdakul's poems. Although this subject is included in the poet's works in general, in this study, his poems called Bırak Beni Haykırırım, Dua, Anadolu, Zavallılar, Kaynana ile Damat, Ana ile Kızı, Halk have been examined. In the study based on qualitative research, content and thematic analysis methods were used in the context of document analysis from data evaluations.

* Sorumlu yazar/Corresponding author.
e-posta: ikaya@gantep.edu.tr

EXTENDED ABSTRACT

Human beings, as social beings, must comply with a series of written and moral rules in order to live a peaceful life. It is seen that the foundation of both legal and moral rules is built on the concept of justice. Because there is a serious relationship between orderly social life and justice. One of the important elements affecting the life of society is art and literature. Moral rules and art/literature have been evaluated together throughout history because they deal with virtue. An artist, who is a member of society, tries to capture aesthetics as much as possible and reflect this as a visual, auditory and mental feast in his works, without neglecting ethical values. From this perspective, it is seen that art/literature and ethics are an inseparable whole. It can be said that literature, compared to other branches of art, deals more with the good and bad issues of life and is effective in the resonance of moral values in society.

In poetry, which is one of the literary genres, aesthetics and emotional intensity are at the forefront. Therefore, the longing for a world where universal values find life and they are not experienced can be built more readably through poems. These natural artists, wars against humans and humanity, gaining their freedom, facts and literary events that shape periods and eras are passed down through generations.

Works of art cannot be considered independently of the period and author in which they were written, and every work definitely bears traces of these two elements. This study has been prepared on the poems of Mehmet Emin Yurdakul, one of the poets of the National Literature Period (1911-1923). Yurdakul is one of the poets who lived in the last period of the Ottoman Empire. He was an intellectual who witnessed the Balkan and World War I and deeply felt the pain of war. According to Yurdakul, who also knew Anatolia and the Anatolian people closely, poems express beauty. However, poems should also tell the realities of life. For this reason, the poet took his place among the poets who sacrificed their views and art to the society as a period of consciousness. It is seen that his poems mostly include sorrows, pains and helplessness. It is seen that Yurdakul, who displayed a national stance throughout his life, gives much space to the daily lives of the people in his works. It can be said that his poetic universe, like every poet who deals with social issues, is shaped around the problematic aspects and problems of the society.

The poet, who aims to convey a virtuous world to his readers in his poems, tries to express social problems with dramatic scenes in his works. He attributes all the pain experienced to the fact that societies are moving away from the understanding of justice. For this reason, it is seen that Yurdakul uses the concept of justice a lot in his poems. It can be said that the poems in question need to be evaluated from this aspect.

This research aims to examine the poems of Mehmet Emin Yurdakul, one of the poets who was active in the National Literature period of Turkish literature, from a thematic perspective. This study focused on how he included the concept of justice in these poems. In the study, which is based on qualitative research, content and thematic analysis methods were used in the context of document analysis in data evaluations.

The study was carried out in two stages; first, the data was obtained by literature review and the theoretical framework related to the study topic was prepared. Then, the previously determined poems in Fevziye Abdullah Tansel's Mehmet Emin Yurdaku's Works 1 Poems book were analyzed.

Yurdakul included the theme of justice in many of his poems. However, in this study, the analyses were carried out on the determined poems -Bırakın Beni Haykırayım, Dua, Anadolu, Zavallılar, Kaynana ile Damat, Ana ile Kızı, Halk.

Yurdakul narrates the drama and desperation experienced by the people after the war in a broad social context in his poems. For this reason, it is seen that the poet's poetic universe includes the concepts of right and justice a lot. The poet always refers to injustice as the basis of the suffering experienced. He also looks for injustice in individuals and institution managers who abuse their power. Yurdakul always stands by the oppressed in his poems. However, he exhibits a rather weak attitude in terms of getting to the root of the problems and producing solutions. Except for a few poems such as "Let Me Shout", he cannot take a clear stance against the oppressor as much as he does against the oppressed. Because it is seen that the characters in the poems are chosen from passive types who cannot resist the oppressor. The punishments of those who oppress the people are left to God. He emphasizes that poets are an effective force in solving their problems and in the return of nations to their own culture and history.

For new research, Yurdakul's poems present a structure open to evaluation in terms of different subjects and themes. In addition, it can be said that intertextual studies can be conducted on the poems, and the texts are also suitable for interdisciplinary studies based on sociology and psychology.

Giriş

Hareketsiz Farklı özellikleri nedeniyle insanoğlu, homo sapiens (bilen), homo faber (alet yapan), homo economicus (iktisadi-ekonomik düşünen) ve homo socius (sosyal varlık) gibi isimlerle nitelendirilmiştir. Eşrefi mahlûkat olarak da adlandırılan insan, bilip eylemesi, etkin ve sosyal oluşu yönüyle diğer canlılardan oldukça farklı ve güçlüdür (Cevizci, 2008, s. 2). Gücünü daha çok sosyal bir varlık oluşuna borçludur. Onun sosyal oluşu beraberinde bir dizi yasa/yönetmelik ve ahlaki değerler gibi yazılı/sözlü kurallara uymasını da gerekli kılmaktadır. Bunlardan ahlaki kuralların daha kapsayıcı olduğu söylenebilir. Ahlak, iyi ve kötünün, doğru ve yanlışın bir sisteme bağlanması olarak tanımlanmıştır. Toplumsal yaşamda güçlü tesiri olan ahlaki meselelerden adalet ve merhamet duygusu toplumun huzurunu oluşturan önemli unsurlardandır.

Ahlaki kuralların temelinde yer alan iyi ve kötülük kavramı sistematik olarak ele alındığında hak, hukuk, adalet, emek gibi mefhumlar devreye girer. Bu kavramlar söz konusu olunca durum evrensel bir boyut kazanır (Kılıç, 1996, s. 2). İnsan yaşamında etkili olan bir diğer evrensel boyutu olan unsur da sanat ve edebiyattır. Ahlaki değerler veya ahlaki kurallar ile sanat ve edebiyat, erdemi ve değerleri konu edindikleri için tarih boyunca birlikte değerlendirilmiştir. Uğraş alanları açısından etik/ahlaki kurallar, “‘eylem’, ‘en yüksek iyi’, ‘mutluluk’ ve ‘erdem’ler...; estetik ise, ‘doğru’, ‘güzel’, ‘iyi’, ‘yüce’ gibi” kavramları sorgular (Demircioğlu, 2009). Sanatın merkezinde, her biri kapsamlı araştırmalara konu olan, sanat, sanatçı ve eser kavramları yer alır. Bu üç sacayağından birini oluşturan sanatçı, eserini oluştururken etik değerleri ihmal etmeden, estetiği olabildiğince yakalama ve bunu eserlerinde görsel, işitsel ve zihni bir şölen olarak yansıtmaya çalışır. Çünkü sanatın kendisi ve sanat eserleri insan için vardır. Estetik değerlerden yoksun bir eser nasıl “sanat” olarak kabul edilmiyorsa temel etik değerlerden mahrum olan eserleri de “saygın ve değerli bir sanat yapıtı” olarak görmek mümkün değildir (Özturan, 2004). Bu açıdan bakıldığında sanat ile etiğin ayrılmaz bir bütün olduğu söylenebilir.

Sanat dallarından edebiyatın etik ile daha derin bir ilişki içinde olduğu söylenebilir. Ancak şu unutulmamalıdır ki “estetik bir yargı, bir ahlak yargısı değildir. Bir sanat eserinin değeri de onu seyreden, dinleyen veya okuyan insanın ahlakının düzeltilmesinde veya iyileştirilmesinde yatmaz” (Arslan, 2002, s. 210). Hâl böyle olsa da sanat ve edebiyat, yaşamın iyi ve kötü meseleleriyle de uğraşır. Yani hem etik hem de edebiyat bir yönüyle hakikatin peşinde olup onu açığa çıkarmaya çalışan iki önemli unsur olarak bilinir.

Birçok işlevi bulunan edebiyat, tüm yönleriyle insanı insana tanıtırken etik/ahlaki kavrayışları daha evrensel, daha kapsamlı, daha somut bir hâle getirmeyi de ihmal etmez. Yani etik anlayış ve ahlaki değerlerin toplumda yankı bulmasında etkili olur. Nihayetinde etik, insan ve toplumla bütünleşebilmek için kendisinden daha etkili bir söylem türü olarak kabul edilen edebiyata ihtiyaç duyar (Erkan, 2015). Bu konuda Kuçuradi, yaşamımızda eksik kalan şeyleri giderebileceğimiz ve tehlikeleri dengeleyebilmemizi sağlayan başka bir kaynağın da yazın yapıtları roman, öykü ve oyunlar olduğunu söyler (Kuçuradi, 2006, s. 4). Bu konuda Hegel de şiirin önemine vurgu yapar. Ona “göre, şiir insan varlığına sıkı sıkıya bağlıdır, onsuz hemen hemen olamaz” (Bozkurt, 1984, s. 169). Hegel, bu görüşüyle şiirin estetik boyutuyla birlikte anlam boyutuna da göndermelerde bulunur.

Duygu yoğunluğu ön planda olan şairler eserlerini kaleme alırken dizeler duyarlılığa dönüşür. “İnsanlık için mutluluk, demokrasi, eşitlik, özgürlük, kardeşlik duyguları taşıyan, acıların yaşanmadığı bir dünya özlemi, şiirsel söylem içinde estetiksel olarak dile” getirilir. “Şiir, gerçekten şiirse, yüklendiği şeyi estetik olarak dönüştürür, yapısı içinde eritir. Bu noktada, acıları “dil”e taşımak ahlaki sorumluluktur” (Ada, 2009, s. 17). Dünyada yaşanan acı

ve kötülöklere bigâne kalmanın etik olmadığı söylenebilir. Zira sanatçılar, insanı ve insanlığı etkileyen olaylara duyarsız kalmaz ve onu nesillere aktarmak ister. Zira tarihin unutulmayan savaş sahneleri, özgürlük mücadeleleri, dönem ve devirleri şekillendiren olgu ve olaylar **edebî** eserlerde yer almasaydı yaşanan şeyler hatıralardan silinir; geçmişle ilgili değerler de ehemmiyetini kaybedip yok olurdu. Edebiyat, toplumun ortak bilinci, acı ve sevinçlerinin nesillere aktarımında etkili bir araçtır.

Yaşamın anlatıldığı her eser, yazarının hayal ve fikir süzgecinden damıtılarak inşa edilir. Bu süreçte sanatçı, estetiğı yakalama uğruna, etik değerleri ihmal edip insan gerçekliğini ötelememeli bireye, etik değerlere ve insanlığa saygı duymalıdır. Var olan tüm şiirlerin toplumsal konulara ve etik değerlere değindiğini söylemek zordur. Zira Türk şiirinde Ahmet Haşim ve İkinci Yeni şairleri, eserlerinde estetik kaygıyı; Ahmet Mithat gibi yazarlar ve Mehmet Akif Ersoy gibi şairler de toplumsal konuları ön plana çıkarmıştır.

İçinde bulunduğu zamanı, Ziya Gökalp gibi, şuur devri olarak görüp sanatını topluma feda eden şairlerden biri de Mehmet Emin Yurdakul'dur. O, Balkan ve I. Dünya Savaşlarını yaşayan ve savaşın acılarını derinden hisseden bir aydındır. Toplumun dramatik sahnelerini dile getiren Yurdakul'un şiirlerinde ahlaki değerlerden adalet mefhumuna sıkça yer verdiği görülür.

Mehmet Emin Yurdakul Hakkında

Mehmet Emin Yurdakul, olaylar karşısındaki duruşu ve üslubuyla Türk edebiyatında kendine has bir yeri olan şairlerdendir. Vatan sevgisiyle yoğrulmuş sağlam bir kişiliğe sahip olan şairin yetişmesinde özellikle babası Salih Reis, ailesi ve çevresi etkili olur. Yurdakul, annesinden halk ninnileri; babasından Battal Gazi gibi halk hikâye ve destanlarını okuyarak yetişmiştir. Muhafazakâr bir çevrede yetişen şair, öğrencilik ve ilk memurluk yıllarında en çok Namık Kemal ve bilhassa "Mısır, Hindistan, İran ve Türkiye'deki Müslümanların sömürgecilğe karşı direniş ve mücadele azimlerini ve milliyetçilik şuurlarını kuvvetlendirmek yolunda birçok mücahit" yetiştiren Şeyh Cemââleddin Afgani'den etkilenmiştir (Tevetoğlu, 1988, s. 11). Yurdakul'un fikir ve sanat dünyasında aile ve çevresi yanında dönemin siyasi ve sosyal olaylarının da etkili olduğu unutulmamalıdır.

Yurdakul, 1907'de İttihat ve Terakki Cemiyetine katılır. Erzurum, Trabzon, Sivas gibi Anadolu illeri ve Hicaz'da idari görevlerde bulunur. Daha sonra milletvekillikleri yapar. Millî Mücadele'ye destek olmak için "özellikle Antalya, Adana, İzmir bölgelerinde dolaşarak ateşli konuşmalar yap(arak); askerin ruh gücünü artırmaya çalışır" (Gökşen, 1963, s. 11). Anadolu'daki görevleri ve eşinin Şebinkarahisarlı oluşu ona Anadolu insanını yakından tanıma fırsatı verir. Bu topraklarda asırlarca "felaketler, fırtınalar Türk'ün başının ucunda kasırgalarını haykırmış, Türk'ün üstüne tufanlarını yağdırmış, etlerini çürütmüş, kemiklerini kemirmiş, lakin yüreğinin içindeki sönmez ve tükenmez ateşin bir kıvılcımını bile" söndürmeyip imanının hiç sarsılmadan kalmış olduğunu söyler. Yurdakul'un farklı çıkışlarını milli ruhunu, milli ıstırabını, milli ülküsünü Anadolu'ya yüklediğı anlamda aramak gerekir (Gökşen, 1963, s. 12-13).

Yurdakul, şiirlerin güzel, iyi ve aşk gibi duyguları terennüm etmesi gibi insanî gerçekleri ve elemeleri de terennüm etmesi gerektiğini belirtir. Zira yıldızların altında bülbüller olduğu gibi fırtınalarda haykıran kartallar; çiçeklerin dalları altında titreşen yeşil çaylar olduğu kadar, yalçın kayaların gazapla baktığı karanlık ırmaklar da bulunmaktadır. "Benim yaratılışım aldığım terbiye, içinde bulunduğum çevre ve zamanım beni bunların ikincisine taraftar etmiştir. Yani ben daha ziyade elemelerin, acıların ve çaresizlerin şiirini duymak istedim" der (Ünaydın, 1972, s. 144-145). Şair, "cemiyetin aksaklıklarını ve problemlerini gösterdikten sonra onlara saplanıp kalmaz, çözüm yolları da teklif eder. İdealizmin aslî vasıflarından biri olan iyimserlik onda sık sık görülür" (Ercilasun, 1997, s. 30). Onun şiir evrenini farklı boyutlarıyla toplumsal olayların oluşturduğu söylenebilir.

Toplumsal konuları ele alan şairler, eserlerinde insani değerlerden olan vicdan, adalet ve merhamet gibi mefhumlara çokça yer erir. Yurdakul da adalet ve merhamet konusunda hassas bir şairdir. Zira o, her çeşit zulüm ve istibdada karşı gelmiş, dünyayı bir malikâne yapmak isteyenlerin amansız düşmanı olmuştur. Tansel, onun haksızlıklar karşısındaki tavrını şöyle dile getirir: “O herhangi bir yolda bir zulüm ve kahr haberi alacak olursa dişlerini gıcırdatır ve ellerini sıkardı. Gözlerinde şimşekler çakardı; ayağa kalkıp gezinmeye başlar, birdenbire durarak gülüyor” gibi konuşurdu (Tansel, 1989: XVII).

Yurdakul’un Şiirlerinde Adalet Duygusu

Adalet kavramı, hakka ve hukuka uygun olmak, doğru olanı gözetmek, bireye hak ettiğini verme gibi ifadelerle açıklanmaktadır (TDK, 1988: 13). Başka bir ifadeyle adalet, toplumda değer, ilke, ideal, eşitlik, hak etme gibi erdemlerin pratikte hayat bulması ve her bireyin yaptığının karşılığını ödül ve ceza olarak almasıdır (Cevizci, 1999, s. 11). Yaşamın merkezinde yer alan bu kavram, edebiyatın da temel konularından biri olmuştur. Yaşadığı döneme şahitlik yapan yazarlar, eserlerinde az ya da çok bu konuya değinmiştir. Türk edebiyatında sosyal olaylara duyarsız kalamayan şairlerden biri de Mehmet Emin Yurdakul olmuştur. Yurdakul, kendisini halkın şairi olarak niteler ve şairleri de gölgesi ve yemişleri olan bir ağaca benzetir. Şiirleriyle insanlara faydalı olma gayesinde olan şair, gayesinin memleket “sefillerinin, dertlerinin küçük bir şairi olabilmek, bütün milletimin hürriyet ve saadetini terennüm edebilmek için yaşamak” olduğunu söyler (Tansel, 1989, s. LV).

Sanat eserleri yazıldığı dönem ve sanatçıdan izler taşır. Yani “eser kişinin; kişi, dönemin damgasını taşır” (Aktaş, 2005, s. 136). Yurdakul’a bu pencereden bakıldığında onun XX. yüzyılın ilk çeyreğinde yaşanan dramalara şahit olduğu ve şiirlerinde bu sahnelere yer verdiği görülür. Her şair gibi Yurdakul da duygu ve düşüncelerin bir sevgiliye, dosta, düşmana, insanlığa çağlara hatta semaya veya uçsuz bucaksız boşluğa bile aktardığı olur. Duygular elbette ki önce insanlığa ve nesillere aktarılmalı istenir.

Bir kavga nidası taşıyan Bırak Beni Haykırayım şiirinin merkezinde vicdani duyguların hâkim olduğu görülür.

Ben en hakir bir insanı kardeş duyan bir ruhum;

Bende esir yaratmayan bir Tanrı’ya iman var;

Paçavralar altındaki yoksul beni yaralar; (s. 71)

İnsanlığa hitap eden bir şairin portresini yansıtan bu dizeler din, toplum ve bireyleri etkileyen adalet konusuyla ilişkilidir. Zira dizelerde geçen hakir, esir ve yoksul sözcükleri haksızlığa uğramış mazlumları çağırıştırır. Şair, mazlumları kardeş olarak görür, Allah’ın da adaleti ve mazlumları gözettiğini ve böyle bir yaratıcıya iman ettiğini belirtir. Varoluşunu, mazlumların hakkını savunmaya ve intikamlarını almaya bağlar. Bu yönüyle şairin adaletsizliğe ve zalime karşı güçlü bir duruş sergilediği söylenebilir.

Mazlumların intikamı olmak için doğmuşum.

Volkan söner, lâkin benim alevlerim eksilmez

Bora geçer, lâkin benim köpüklerim kesilmez (s. 71).

Adaletin hak edene hak ettiğini vermek olduğu çerçevesinden yukarıdaki mısralara bakıldığında şairin adaletsizliğe uğrayan mazlumların yanında, zalimlerin de karşısında olduğuna dair bir duruş sergilediği söylenebilir. Zira mazlumların intikamı olmak için var olduğunu hatırlatır. Zalimlere karşı güçlü bir direnç sergileyeceğini volkan ve bora metaforuyla anlatmaya çalışır.

“Bırak beni haykırayım, susarsam sen mâtem et” dizesiyle hakkı haykırmaktan vazgeçmeyeceğini belirtir. Takip eden dizelerde adalet söz konusu olunca en gür sedanın şairlerden yükselmesi gerektiğini; hatta şairleri susan bir milleti sevenleri toprak olmuş birer öksüz çocuğa benzetir. Şair, adaletin hak edene hak ettiğini verme anlayışından hareketle zalimlere kan damlayan dişlerini göstereceğini ne merhamet ne hukuk tanıyacağını belirtir. Ardından

Bu zavallı sürü için ne merhamet, ne hukuk;

Yalnız bir sert bakışlı göz, yalnız ağır bir yumruk!

ifadelerine yer verir.

Toplunun psikolojik ve sosyolojik yorgunluğunu anlatan Yurdakul, “yüzyıllardan beri unutulmuş, ezilmiş, hakir görülmüş bir sosyal tabakayı -hatta o devirde kozmopolit Osmanlı Devletinin hala ayakta bulunduğu düşünülürse- bir ırkın ruhunu dile” getirmeye çalışmıştır (Kaplan, 1994, s. 69). Zira şiir isimlerine bakıldığında -Bırak Beni Haykırayım, Zavallılar, Zavallı Kayıkçı, Bıçaksız Katiller, Biliniz ki Ey Gaddarlar, Hakkaniyet, Sen Feryada Başlayınca...- bu açıkça görülmektedir.

Yurdakul’un Cemaleddin Afganî’ye ithafen yazdığı Dua şiirinde “zulme, mahkûm milletlere ve esarete karşı isyankâr fikirlerini, insanlığın ve milletlerin adâlete, hürriyete kavuşmaları hususunda görüşlerini” dile getirdiği görülmektedir (Tansel, 1989, s. XVIII). Dua, dört bölümden oluşan uzun bir şiirdir. Şiirde her bölüm, “Ey Allah’ım, Ey Tanrım ve Evet Rabbim” gibi hitaplarla başlar. Şair, metin boyunca yaratıcıyla konuşur ve toplumun sorunlarıyla ilgili Allah’a sorular yönetir, yer yer isyana kalkar, pişman olur. Ondan bağışlanma ve yardım diler. Şiirin başlarında bir genç kadından bahsederek Allah’a onun neden mahzun olduğunu sorar. Genç kadın metaforuyla Türk tarihinin ihtişamlı yıllarına gönderme yapar. Bir zamanlar sesiyle gökleri dolduran, altından şehirler ve mabetler yükselten nesilleri hatırlatır:

Unuttun mu bu kimdir? Şark’ın büyük melikesi;

Tûrlar gibi güneşten tacı olan asil alın;

Peygamberler, hakanlar yetiştiren aziz kadın!.. (s. 267).

Daha sonra ana döner, o ihtişamlı devleti düşkün, solgun ve hastalanmış şehzâdeler kaybeden bir sultana benzetir.

Fakat o şimdi o kadar düşkündür ki sanki hasta;

Çehresinde tutulmuş aylar gibi solgunluk var;

Şehzâdeler kaybeden sultan gibi mahzunluk var (s. 267).

Zorluklar karşısında umutsuzluğa düşen şair, Allah’a yönelir.

Öç alıcı Tanrı’sı değil misin sen herkesin,

Yeri yok mu kapında kanadları kırık sesin? (s. 268).

Yurdakul’un bu yakarışları, semada Akif’in

Yâ Râb, bu uğursuz gecenin yok mu sabâhı?

Mahşerde mi bîcârelerin, yoksa felâhı! (Ersoy, 1989, s. 191)

nidalarıyla buluşur. Vatanın kara bulutlardan bir an önce kurtulmasını isteyen şair, milletin kendi kaderiyle baş başa bırakılmasından dolayı yaratıcıya Akif gibi hesap sorar.

Yurdakul, nur ile karanlığın hep mücadele hâlinde olduğu bu dünyada iyi veya kötü her ne yaşanmışsa her şeyin merkezinde insanın olduğunu söyler.

Hayır Rabbim, bizlere bu hayatı vermedin Sen;

Bu mashara, bu cânî bizim kendi eserimiz;

Bizim ona ok vermiş, kemend vermiş ellerimiz (s. 270).

Zira insanlar düzenbaz, sahtekâr, aldaticı bir mahlûktur. Kimi zaman salihler libasına bürünürken kimi zaman da resuller gibi aziz görünür. Ama dünyayı fesada verip cehenneme çeviren de hep o olmuştur. Bir bakıma insan, zalimi de mazlumu da içinde barındırır. Dünyada huzurun, insanın düzelmesiyle mümkün olacağına vurgu yapılır. Bu konuda umudunu yitirmeyen şair, Allah’a şöyle yakarır:

Emret, artık dünyaya doğsun hakkın muhabbeti;

Sevin!’’ diye haykırsın gökten gelen sadâsiyle;

Dâvet etsin İlâhî Adâlet’e zekâları, (s.272).

Bu yakarıшта insanlığın düzelişini insanların kendi çabasında aramaz, çözümünü yüce yaratıcıdan bekler.

Şairlere önemli sorumluluklar yükleyen Yurdakul aşağıdaki mısralarda kendisi gibi tüm şairlerin de haksızlıklara karşı duyarlı olduğu ve kendisiyle aynı ruh halinde oluşlarını şöyle dile getirir:

Benim gibi hepsi de mâtemleri çalıyorlar;

Benim gibi mucize bekliyorlar göklerinden;

Benim gibi adâlet istiyorlar hepsi Sen’den (s. 273).

Aslında tüm sıkıntılar adaletsizlikten kaynaklanmaktadır. Şair, adaletsizliğe neden olan hususlar üzerinde durup toplumda yaşanan keşmekeşin ve problemlerin çözümüne yönelik önerilerde bulunmaz. Pasif bir tutum sergileyerek çözümü yaratıcıya havale eder. Ardından adaletin hâkim olduğu huzurlu bir dünyanın tasvirini yapar.

Hayatta güzellikler isteyen Yurdakul, hürriyet aşığı bir şair olduğunu, nesillerin ve son evladının bir mabet gibi hürriyet etrafında toplanıp zincirsiz hür eliyle Allah’a dua ettiklerini tasavvur eder. Yine adaletin hâkim kılınması için yaşanan haksızlıkları Allah’a havale eder. Eğer Allah adaleti hâkim kılmazsa zalimin mabudunu tanımayacağını, kalbinin kan kokulu kitaplara inanmayacağını ve alnının mezbah olan mihraplara eğilmeyeceğini belirtir ve şöyle devam eder:

Eğer hırsı, gururu, zulmü, kini kahretmezsen,

Sana benim ellerim dua için kalkmayacak;

Korkarım ki isyânım, günahlarım başlayacak (s. 274).

Şair, yer yer isyana kalkar, ardından pişman olur. Semaları ıssız çöllere dönen, karanlık çıkmazlar içinde çaresizliklere düşen bir ruh hâli yaşar. Ardından sığınacak bir kapı olan şiire yönelir. Çaresizliğin girdabından çıkamayan şair, bu kez de her şeyden kuvvetli olan şiirleriyle kanlı âlemleri yakacağına ve kalpteki elemeleri bitireceğine inanır.

Her bir şeyden kuvvetli görüyorum ben şiirimi;

Yakacağım bununla ben o kanlı âlemleri;

Yakacağım kalbimin ateşiyle elemeleri!.. (s. 275)

Yurdakul, *Anadolu* şiirinde yolda eşi şehit olmuş, oğlu ve ninesine bakmak zorunda olan yoksul ve dul bir kadınla karşılaşır ve sohbet eder. Meşakkatli bir yaşam süren kadın, milletin içine düştüğü bu zorlukları biraz da İstanbul yönetimine bağlar:

Âh, efendi, bize karşı İstanbul

Neden böyle bir sert, yalçın taş gibi?

Taşraların hayvanlık mı nasibi? (s. 54).

Şair, bu sitem dolu ifadeler karşısında Anadolu kadınının onurlu tutum ve fedakârlıklarını sıralar. Toplumda yaşanan acı ve zorlukların sebebini biz zamirine yani kendisinin de içinde bulunduğu İstanbul bürokrasisine, aydınlara, sanatçılara, genel anlamda topluma yön veren sorumluluk sahiplerine yükler. Yönetici ve aydınların yoksul halkı unuttuğunu, kadınlığı hayvanlıkla bir tutup onlara hor baktığını belirterek süreci şöyle anlatır.

Hani senin bahtiyarlık hukukun,

Hür düşüncen, millî duygun, kânunun?

Hani senin yeni ruhlu çocuğun,

Sevgin, neşen, çalgın, türkün, oyunun? (s. 55).

Şair, her haneden şehitler veren bu milletin ağır şartlar altında yaşamasını adil bulmaz. Bu defa çözümü Türklüğün otağında arar ve Türk milletine şöyle hitap eder:

Ey Türklük'ün otağı,

Ne vakte dek bu acıklı sefâlet,

Bu viranlık, bu inilti, bu kaygu?

Ne vakte dek bu uğursuz cehâlet,

Bu taassup, bu görenek, bu uyku? (s. 56).

Yurdakul, bu şiirinde de halkın çileli yaşamını gözler önüne serer. Adaletsizlikten kaynaklanan sorunların sebebini Anadolu halkını ihmal eden devlet yönetimi ve aydınlara bağlar. Sorunları teşhis eden şair, yine pasif bir duruş sergiler.

Diğer şiirlerden Zavallılar, Kaynana ile Damat, Ana ile Kızı manzum hikâye tarzında olan tek şiirin bölümleri niteliğindedir. Zavallılar şiirinde ilkin olayın öznelerinden yetim kız; ardından askerlik sırası gelmiş ama tecil edilmesi gereken muhtarın oğlu anlatılır. Muhtarın oğlunun askere gitmemesi için evlenmesi gerekir. Hemen kimsesiz, yetim bir kız bulunur ve evlendirilir. Güç sahibi olan genç, kısa bir süre sonra yetimin üzerine bir kuma getirir. Zavallı yetime, bir yıl boyunca evin tüm işlerini yaptırır. Ardından yetim kız, ötekileştirilir ve evden kovulur. Manzum hikâyenin devamı olan Kaynana ile Damat şiirinde kızın annesi, evladının hakkını aramaya gelir. Damat kayınvalidesiyle yetim kız evden kovar. Ağır travmalar yaşayan yetim kız hastalanarak ateşler içinde yanar. Aynı sergüzeştin devamı niteliğinde olan Anne ile Kız şiirinde ise kızın ölümü ve çaresizlik içinde kıvranan bir annenin dramı anlatılır.

Mazlum ile zalim başka bir ifadeyle güçlü ile zalimin çatışmasını konu alan şiirlerde haksızlık ve adaletsizlik söz konusu edilir. Kaynana ile Damat şiirinde zalimi, muhtar ve zengin bir babanın oğlu; mazlumu ise yoksul ve yetim bir kızı temsil eder. Birçok yönden mağdur olan

kadın, sosyal açıdan da zayıftır. Hak aramaya gelen anne, ötekileştirilir hatta edepsizlikle suçlanır. Bunun üzerine anne, kendi zayıflığı ile karşının gücünü şöyle dile getirir:

Söyle, söyle, sövmek değil, öldürürsün istersen.

Çünkü benim hiç kimsem yok, yardımcım yok, yalnızım.

Ben yoksulum; senin baban köyün zengin muhtarı.

Ben zayıfım; senin kolun benimkinden kuvvetli.

Sen uslusun, akıllısın; ben bir ahmak, bir deli.

Sen her şeysin; ben zavallı, eksik etek bir karı (s. 48).

Gücü ele geçiren zalimlerin mazlumları sövülmeye, döğmeye ve hatta öldürmeye hakkı oldukları anlayışı eleştirilir. Toplumda bu tür anlayışların normal karşılanmasıyla adaletin ağır yara aldığı hatırlatılır. Çünkü insanlar çoğunlukla gücün yanında yer alır. Zayıfın ise hep alttan alıp boyun eğmesi gerektiği düşünülür. Yukarıdaki mısralarda da belirtildiği gibi güçlü olan her zaman uslu, akıllı ve haklıdır; zayıf olan ise ahmak, deli, zavallı, haksızdır. Fakat şair, “Lâkin ben de bir anayım!...” dizesiyle anneliği haksızlık karşısında direnen önemli bir güç olarak öne sürer. Bu şiirde anne, zalimlere karşı hakkı haykırır ve onları öç alıcı Allah’a havale eder. Şairin Allah’ı öç alıcı sıfatıyla nitelendirmesi de dikkatlerden kaçmaz.

Anne ile Kız şiirindeki mekân tasvirleri, anne ve kızın hatıralara dalma sahneleri, psikolojik tahlillere muhtaç bir yapı arz eder. Zalimler merhametsizlikleriyle tanınır ve taş yürekli bir canavara benzetilir. Aslında adaletsizliğe bir parça da mazlumlar zemin hazırlamıştır. Zira anne, bu adaletsizliğin sebebinin bir parça da kendisinde ve insanların aç gözlülüğünde arar.

Ah, o vakit vermeliydim istiyorken o rençper!...

Kandırdılar, bana: «Kadın, ver kızını, zengin yer;

Sakin dönme, bırak, yetim rahat etsin.» dediler.

Ben biçare, bu sözlere budalaca inandım;

İnsan yüzlü şeytanların düzenine aldandım.

Sanmıştım ki: Nerde altın varsa dirlik ordadır;

Bir insana zenginlikler saadetler yaratır (s. 51).

Kızını kaybetme acısıyla kıvranan anne, zalimleri mutlaka hesaba çekilecekleri son mahkemeye havale eder. Rabbinden hak divanında evlâdının davası görülürken kendisinin de orada olmasını ister. Adalet arayışı, bu şiirin sonunda da Allah’a havale edilir.

Halk şiiri, yoksulluk ve geri kalmışlığın terennümü niteliğinde olan bir şiirdir. Adalet anlayışına yer verilen bu şiirin ilk dördünlüğünde şair, kendisini halkın dertli bir ferdi olarak niteler. Milletin yüz yıllardır bedbaht, yolunun dikenli, ayağının çarıkız, sırtındaki ağır yüklerle iki kat olduğunu söyler. Ardından ben bir yoksul kadını, genç yaşta kocamış bir içli kızım, bir cahil çocuğum, solgun yetimim... gibi toplumun mazlum ve dezavantajlı gruplarıyla özdeşim kurar. Yukarıdaki şiirlerde adaletsizliğin zenginlerin, bürokratların, aydınların ihmallerinden kaynaklandığına göndermelerde bulunur. Bu şiirde ise asıl sorunların devletin kendisinden kaynaklandığına vurgu yapılır.

Saltanat her zaman beni ağlattı:

Malınız, canınız hep benim dedi;

İrtikâb varımı zengine sattı;

Gövdemden derimi yüzmek istedi. (s. 328)

Aslında halk, millet olarak üzerine düşeni yapmış, fakat yöneticiler zorlu mücadelelerle elde edilen kazanımları çarçur edilmiştir. Şair, yöneticilerin yaptığı haksızlıklara karşı da direnmek gerektiğini belirtir. Ne olursa olsun zalimlere karşı hak aramanın bir bedeli olduğunu şu mısralarla hatırlatır.

“Hak!” diye haykırdım, beni döğdüler;

“İşkence yok!” dedim, bana vurdular;

Merhamet dilendim, bana söğdüler;

Adâlet istedim, çarmıh kurdular (s. 328).

Osmanlı'nın dağılma döneminde devlet yöneticileri adil olmayan bir yönetim sergilemeye başlamış ve zamanla adalet yerini zulme terk etmiştir. Şair bu dörtlükte evrensel değerlerden hak, adalet ve merhamet kavramlarına değinir. Adil olmak, insani değerlerin en önemlisidir. Adalet en çok yöneticilere ve güç sahiplerine yakışır. Tarih boyunca adaletin olmadığı yerde haksızlık, merhametsizlik ve zulüm baş göstermiştir.

Yurdakul bu şiirde de şair ve şiirin gücüne vurgu yapar. Şairlerin halkın sesi olduğuna inanan sanatçı, şairleri “ben” zamiri ile niteler ve milletin sesi olduğunu vurgular. “O” ve “onlar” zamirleriyle de saltanat veya güç sahiplerini niteleyerek konuşur:

Tanburlar çaldılar figanlarımla;

Çatımı yıktılar köşkler yaptılar,

Ziyafet verdiler kurbanlarımla (s. 329).

Onların yani yöneticilerin halkın dertleriyle ilgilenme bir tarafa her çeşit haksızlığa, kötülüğe alkış tuttuklarını yukarıdaki dizlerle dile getirir.

Bu kara, bu kızıl devri yıkacak

İstibdat düşmanı kahraman nerde?

Bu devri mezara sürüp tıkacak

Hürriyet âşığı ulu can nerde? (332).

Yurdakul incelenen diğer şiirlerinde olduğu gibi bu şiirinde de haksızlık, adaletsizlik karşısında pasif bir duruş sergiler. Hak ve adaletin vuku bulmasını temenni eder. Hatta zalimlerden hak, adalet ve merhamet ister. Sonunda hakkı ve adaleti tutup kaldıracak Asım'ın nesli gibi bir nesil arayışına girer.

Sonuç

Mehmet Emin Yurdakul'un şiirleri sanat bakımından zayıf olsa da duygularındaki samimiyet, sade dili ve sosyal içerikli şiir evreniyle Türk edebiyatına yeni bir ses, yeni bir soluk getirmiştir. Yurdakul'un şiirlerinin çoğu manzum hikâye tarzında olup halkın savaş sonraları yaşadığı dram ve çaresizlikler anlatılmaktadır. Şair, toplumun günlük hayatı ve yaşanan problemleri geniş bir sosyal zemine yayarak anlatır. Bu nedenle Yurdakul'un şiir evreninde hak ve adalet mefhumuna çokça yer verildiği görülür.

Şair, yaşanan acıların temelinde adaletsizliğin hâkim olduğuna göndermelerde bulunur. Adaletten uzaklaşmayı da gücü kötüye kullanan birey ve kurum yöneticilerinde arar. Yurdakul, şiirlerinde her zaman mazlumun yanında durur. Ancak sorunların kaynağına inip çözüm yolları üretme konusunda hayli zayıf bir tutum sergiler. Bırak Beni Haykırayım gibi birkaç şiirin dışında mazlumun yanında olduğu kadar zalimin karşısında net bir duruş sergileyemediği görülür. Bunu, seçtiği pasif tipler ve zalime direnemeyen mazlum kişilerin tavırlarıyla da pekiştirir. Halka eziyet eden zalimleri de Allah'a havale ederek cezalandırma yolunu seçer.

Yurdakul, şiirlerinde toplumsal sorunların çözümünde şairlerin etkili bir güç olduğunu ileri sürer. Ayrıca milletin kendi özüne dönüşünde, Türk kültürü ve tarihinin etkili güç olduğunu ve bunun aktarımında da şairlere büyük görevler düştüğünü belirtir.

Yeni araştırmalar için Yurdakul'un şiirleri farklı konu ve temalar açısından değerlendirmeye açık bir yapı arz etmektedir. Yurdakul'un şiirleri metinler arası karşılaştırmalar yapılabilecek niteliktedir. Ayrıca Yurdakul şiirlerinin sosyoloji, psikoloji, tarih gibi disiplinler arası çalışmalar için de uygun olduğu söylenebilir.

Kaynakça

- Ada, A. (2009). Şiir dersleri II. *Akatalpa*, 117, 17.
- Aktaş, Ş. (2005). Etik ve edebi metin ilişkisi üzerine. *Erdem*, 15 (44), 135-146.
- Arslan, A. (2002). *Felsefeye Giriş*. Ankara: Vadi Yayınları.
- Bozkurt, N. (1984). Hegel'in estetiği ve şiir kuramı. *İstanbul Üniversitesi Felsefe Arkivi Dergisi*, 24, 169-211.
- Cevizci, A. (1999). *Felsefe Sözlüğü*. İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Cevizci, A. (2008). *Etik Giriş*, İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Demircioğlu, M. (2009). *Etik ve estetik*. (Erişim Tarihi: 07.09.2022), <<https://sakattavir.blogspot.com/2009/03/etik-ve-estetik.html>>
- Ercilasun, Bilge (1997). *Yeni Türk Edebiyatı Üzerine İncelemeler*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Erkan, M. (2015). *Etik ve edebiyat*. (Erişim Tarihi: 18.09.2022), <https://oggito.com/icerikler/etik-ve-edebiyat/8352> >
- Ersoy, M. A. (1989). *Safahat*. Hz. M. Ertuğrul Düzdag. Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları
- Gökşen, E. N. (1963). *Mehmet Emin Yurdakul*. Ankara: TDK yayınları.
- Kaplan, M. (1994). *Şiir tahlilleri I*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Kılıç, R. (1996). *Ahlâkın dinî temeli*. Ankara: TDV Yayınları.
- Kuçuradi, I. (2006). *Etik*. Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları.
- Özturan, M. (2004). Sanat yapıtlarında öncelik karmaşası: Etik ve estetik. *Fotografya Dergisi*, 17, (Erişim Tarihi: 07.09.2022), < <http://www.fotografya.gen.tr/TR,1471/sanat-yapitlarinda-oncelik-karmasasi-etik-ve-estetik.html> >
- Tansel, F. A. (1989). *Mehmet Emin Yurdakul'un Şiirleri I Şiirler*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- TDK (1988). *Türkçe Sözlük*. Hazırlayan: Hasan Eren ve ark., Ankara: TDK Yayınları
- Ünaydın, R. E. (1972). *Diyorlar ki...*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.